

15.

Pelbartus de Temesvar OFM
Sermones Pomerii de sanctis, pars estivalis, sermo XV¹

Pro sancto Ladislao rege
Sermo secundus de nobilitate virtutum

(1) „**Beata terra cuius rex nobilis est**” *Eccl.* cap. X, (17), et ad laudem huius sancti. – (A) Sicut quippe Lyra dicit: „Hec auctoritas intelligi debet, scilicet quando rex alicuius terre fuerit nobilis, non tantum nobilitate generis, sed etiam nobilitate morum et virtutum, quia ut Gregorius dicit in istis nobilitatibus quando altera alteri copulatur, quasi »gemma – inquit – carbunculi in ornamento auri« sociatur. Talis regis terra merito beata predicatur, quia rex huiusmodi virtuosus studet sollicite in terra sua extirpare vitia, et virtutes ac iustitiam nutrire.”² (*Eccli* 32, 7) Quoniam ergo beatus rex Ladislaus talis revera rex fuit in regno Hungarie, ad laudem ergo ipsius merito hec verba accipiuntur pro sermone, in quibus de tribus commendatur et in exemplum nobis proponitur:

primo de virtuosa nobilitate, ibi: „**Beata terra cuius nobilis**”,

secundo de gloriosa dignitate, quia dicitur: „**rex**”,

tercio de gratiosa christiformitate, in hoc, quod dicitur: „**nobilis**” et „**rex**”, ut Christus fuit.

(1.1) (B) Circa primum, de nobilitate virtutis queritur, que reputetur vera et potissima nobilitas in hominibus. Ad quod respondet Hieronymus in *Epistola* dicens sic: „Sola apud Deum libertas est non servire peccatis, summa nobilitas est clarum esse virtutibus.”³ Hec ille. Nota pro declaratione, quod Gregorius Nazianzenus in *Apologetico tractatu* de semetipso distinguit quadruplicem nobilitatem in hominibus:

prima dicitur nobilitas spiritualis,

secunda dicitur carnalis,

tercia virtualis,

quarta legalis.

(1.1.1) Prima dicitur spiritualis. Unde ipse Nazianzenus dicit sic: „Nobilitas spiritus est”, secundum quam omnes nobiles equaliter sumus, quoniam ad imaginem Dei facti sumus. Item Hieronymus in *Epistola*: „Nulli te unquam de generis nobilitate preponas, quia Deus non respicit personas hominum, sed animas.”⁴ Nota autem, quod homo deberet hanc nobilitatem super omnia mundi bona custodire. Sed hanc nobilitatem, heu quam multi nec advertunt, nec curant, quod est magne dementie, quia si terrenam nobilitatem transitoriam magno labore conservare student. Et si homo honorat imaginem Dei pictam vel sculptam, multo magis rationabile foret conservare in nobis nobilitatem perpetuam honorareque imaginem in anima nostra impressam. Ad quod hortamur: *Eccli.* X, (31): „Fili, in mansuetudine conserva animam tuam, et da illi honorem secundum meritum suum” etc. Item multi etiam, heu, hanc nobilitatem adeo peccatis offuscant et destruunt, ut nec a Christo cognoscantur. *Matth.* XXV, (12): „Amen dico vobis, nescio vos.” Chrisostomus: „Nescio vos, non propter ignotas facies vestras, sed propter odibiles malicias vestras”, quod certe maximum damnum est homini, maius enim est, quam si omnium rerum mundi Dominus existens omnia perderet, *Matth.* XVI, (26): „Quid enim prodest homini, si universum mundum lucretur, anime vero sue

¹ Cf. notam primam sermonis 14. – (Madas–Horváth 2008, 208–220.)

² Cf. Nicolaus de Lyra.

³ Pseudo-Hieronymus, *Epistola* 148. – PL 22, 1214.

⁴ Loc. cit.

detrimentum patiatur.” Et ut fortius dicam, maius damnum est in unius anime perditione, quam omnium corporalium creaturarum mundi ruina et destructione. Unde Augustinus, lib. VIII. *De civitate Dei* et *LXXXIII questionum*, dicit: „O quam nobilis creatura est anima humana, quia ad visionem et fruitionem Dei creata.” „Sicut ergo Deus omnem creaturam, sic anima omnem corporalem naturam dignitate et nobilitate excellit. Maius ergo dampnum – inquit – habetur in amissione unius anime, quam corporum mille.” Hec Augustinus. O ergo, homo christiane, audi scripturam hortantem, *Deuter. IV, (9)*: „Custodi te ipsum et animam tuam sollicite”, scilicet ne perdas tantam nobilitatem eius.

(1.1.2) (C) Secunda nobilitas dicitur carnalis. De qua Nazianzenus: „Nescio – inquit – que sit differentia secundum carnem nobilitatis habenda, cum omnibus hominibus sit corruptio una, quia in terram omnes convertuntur, de qua sunt.” Si queras: Unde ergo sunt nobiles aliqui in mundo? Respondet Hieronymus in *Epistola ad filiam Mauriti* dicens sic: „Mundanam nobilitatem non nature equitas prestat, sed cupiditatis ambitio, omnes certe homines per divinum lavacrum efficiuntur equales, et nulla potest esse discretio, quos secunda nativitas generavit, per quam tam dives, quam pauper, tam servus, quam liber, tam nobilis, quam ignobilis filius Dei efficitur, et terrena nobilitas splendore celestis glorie obumbratur.”⁵ Hec ille. Hec predicamus, non ut nobiles viros confundamus, sed ut ad virtutes moneamus. Nam secundum Hieronymum in *Epistola*: „Ad hoc debet quis sue nobilitatis meminisse, ut claritatem generis morum sanctitate conscendat, alioquin ipsa solius carnalis nobilitas exilis est reputationis et inane nomen.” Unde Boetius, *De consolatione philosophiae* lib. III. prosa VI: „Nobilitas sanguinis est inane nomen”,⁶ quia secundum eundem: „nobilitas carnis est quedam laus de meritis parentum proveniens.”⁷ Sed quid prodest tibi, quod parentes tui fuerunt probi et virtuosus, tu autem es criminosus. Chrisostomus *Super Mattheum*: „Quid prodest generatio clara, quam mores sordidant.” Exemplum de Iudeis, qui cum iactarent se esse de genere sancti Abraam et sic nobiles dicunt: „Semen Abrae sumus et nemini servivimus unquam.” Respondit eis Iesus: „Si filii Abrae estis, opera Abrae facite” *Ioh. VIII, (39)*. Quodsi petas: Numquid melius est esse de genere nobili, quam rusticano? Audi Cassiodorus in quadam *Epistola* dicentem sic: „Melius est de contemptibili genere nasci et clarum virtutibus fieri, quam de claro genere nasci et criminoze vivere.” Ad id pro exemplo producamus, quod Ambrosius, dist. XL. „Illud”, dicit de Adam et Eva: „Nam Adam fuit de viliiori origine et loco ortus, scilicet de limo terre et extra Paradisum, scilicet in agro Damasceno formatus. Eva autem de nobiliori, quia de costa Ade, et in loco nobilissimo, scilicet in Paradiso fuit facta, et tamen Eva inferior fuit quam Adam.”⁸ Hec ibi. Item Abraam de Thare idolatra natus patre in caput fidelium omnium est electus pro virtute cultus unius Dei, *Gen. (11)*.

(1.1.3) (D) Tercia est nobilitas virtutis, quia ut Philosophus in *Politicis* ait: „Virtus et vicia determinant nobiles et ignobiles.”⁹ Et Tullius *De officiis*: „Hec est indubitata nobilitas, que moribus probatur ornata.”¹⁰ Idem. „Hic vere liber estimandus est, qui nulli turpitudini servit.”¹¹ Et ratio huius, quod „a quo quis superatus est, eius et servus est” *II Pet. II, (19)*. Qui ergo peccatum facit, servus est tot demonum, quot viciorum. Exemplum dicit Chrisostomus *Super Mattheum*: „In potestate est populi – inquit – facere sibi regem, qui postquam fuerit confirmatus, non potest a populo deponi iugum eius. Sic homo in potestate arbitrii habet, ut

⁵ Pseudo-Hieronymus, *Epistola* 13. – PL 30, 173C.

⁶ Boetius, *De consolatione philosophiae*, lib. 3, prosa 6: „iam vero quam sit inane, quam futile nobilitatis nomen. – CCSL 94.

⁷ *Auctoritates Aristotelis et aliorum philosophorum*. Köln, 1490. Op. 25, sent. 38.

⁸ *Decretum Gratiani*, D. 40, c. 9.

⁹ Cf. Aristoteles, *Politica*, lib. 1, c. 6.

¹⁰ Cassiodorus, *Variae*, lib. 5, ep. 12. – PL 69, 653A.

¹¹ *Rhetorica ad Herennium*, 4, 24.

sibi dyabolum eligit in dominum peccando, sed postquam eius iugo se subdidit, non potest deponere, nisi Deus ipsum misericorditer liberaverit, et sic semper manet in servitute diaboli, nisi Deus liberet.” Hinc Ambrosius, *De Nabuthe historia*, dicit: „Qui facit peccatum, servus est peccati, semper in laqueis, semper in vinculis est, et nunquam est liber a compedibus, quia semper est in criminibus.”¹² Hec ille. Hec sufficiant.

(1.1.4) Quarta nobilitas dicitur legalis, scilicet que fit per codicillorum vel clenodiorum concessorum a regibus promotionem, aut que venit per adoptionem. Et hoc modo omnes christiani nobilitantur in baptismo, *Rom.* VIII, (15–17): „Non enim accepistis spiritum servitutis, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, Pater. Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei, quodsi filii et heredes” etc. O utinam christiani hanc sanctissimam nobilitatem custodirent, et non perderent!

Beatus rex Ladislaus nobilis fuit secundum omnes premissas nobilitates, quas et summopere conservavit, et ideo feliciter regnavit, et nunc cum Christo rege regnat in celis. Merito ergo dicitur: „**Beata terra**” Hungarie, „**cuius rex**” sanctus Ladislaus „**nobilis est**” et patronus.

(1.2) (E) Circa secundum, de eius dignitate regia, ut convertamus ad edificationem communium hominum, accipiamus pro conclusione ex verbis Nicolai pape II, qu. I cap. „Scelus”, videlicet quod „sicut nullus pravus potest veraciter dici rex vel dominus, sic nullus christianus efficitur vere rex celestis et dominus, nisi bonus et a viciis mundus.” Ostenditur secundum quattuor precipue doctores. Unus est Hieronymus in *Glossa super Mattheum* XIX. dicens, quod „christiani hic reges sunt in spe et in futuro erunt in re, ubi et qui regnaverunt et qui non regnaverunt regnabunt”, scilicet si boni fuerunt. Secundus est Cassiodorus *Super Ps.* [C]XXXVII. dicens sic: „Reges terre sunt, qui corporibus suis deitatis munere dominantur”, scilicet ne peccent. „Nam ille rex vere non dicitur, qui servire monstratur.” Hec ille. Tercius est Augustinus, *De civitate Dei* lib. III: „Bonus, scilicet christianus, etiamsi serviat, liber est, malus autem, etiam si regnet, servus est, nec unius, sed quod est gravius, tot dominorum, quot viciorum.”¹³ Hec Augustinus. Quartus est Ciprianus, lib. *De XII abusibus*, dicens sic: „Nihil confert habere dominandi potestatem, si dominus tempore non habet virtutis vigorem.” Et infra: „Nomen enim regis rectoris officium indicat, sed qualiter alios corrigere poterit, qui proprios mores non corrigit. Sciatur – inquit – rex, quod sicut in throno hominum primus constitutus est, sic et in penis, si iusticiam non fecerit, primatum habiturus est, omnes namque peccatores, quos sub se in presenti habuit, supra se modo plagali pena futura habebit.” Hec Ciprianus. Et sic intelligendum est etiam de quibuscumque aliis dominis. Sic etiam de christianis, si ingrati fuerint pro tante dignitatis, scilicet regie celestis vocatione in respectu infidelium, quia „quanto gradus christianitatis altior, tanto casus deterior” secundum Gregorium.¹⁴ O ergo christiane, noli pro vilissimo peccato perdere tuam regiam et gloriosam dignitatem celestem, perpetuamque coronam. Accipe exemplum a beato Ladislao rege, qui sic se in regia dignitate conservavit, ut celestem non perderet, sed usque ad mortem pro ista corona celesti omnia contemneret, ut Christum lucrifaceret.

(1.3) (F) Circa tertium, de gratiosa conformitate nobilitatis ad Christum, queritur, que sunt virtutes, per quas cognoscuntur veri nobiles et nobilissimo regi Christo fiunt conformes, ut et nos sciamus per has conformari et grati fore Christo Domino in nobilitate christiana. Ad quod respondetur, secundum quod colligitur a doctoribus, precipue sunt quatuor:

- prima est humilitas,
- secunda est pietas,
- tercia est veritas,
- quarta est equitas.

¹² Ambrosius, *De Nabuthe Israelita*. – PL 14, 739B.

¹³ Augustinus, *De civitate Dei*, lib. 4. c. 3. – PL 41, 114.

¹⁴ Richardus a S. Victore, *De Verbo incarnato*, c. 14. – PL 196, 1009B.

(1.3.1) Prima est humilitas. Nam Christus rex regum et dominus dominantium summe humiliavit se, ut ostenderet, quod humiles diligit principes et alios. Bernardus: „Non magna virtus est humilitas in abiectioe, sed rara et Deo cara est humilitas in honore.” Idem: „Honor honoris est humilitas”. Patet ergo, quod precipue in dominis et principibus humilitas commendatur, ut Christo conformis, quamvis in omnibus sit Deo grata. Hinc *Eccli.* III, (20–21): „Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam, quoniam magna potentia Dei solius, et ab humilibus honoratur.” Ideoque secundum Bernardi *Sermonem de regionibus*: „Nunquam in honore sine onere, nec in prelatione sine dolore et tribulatione, in sublimitate quis potest esse sine vanitate.”¹⁵ Vult ergo Deus, quod etiam princeps sic humilietur, quia ut etiam Innocentius dicit: „Quanto quisque humilior in se, tanto coram Deo nobilior.” Exemplum de Saule, qui cum esset humilis, electus est a Deo in regem, sed cum superbivit postea, deiectus, est, et in locum eius humilis David preelectus est, ut patet I *Reg.* XV. et XVI, quem Dominus secundum cor dilexit. Beatus rex Ladislaus hanc virtutem habuit. Non enim honores ambivit, immo „in exedris ecclesiarum inter pauperes sepe pernoctare” dilexit, soli Deo placere cupiens. Vide sermonem I. F–G.

(1.3.2) Secunda virtus est pietas. Christus namque Dei filius est rex piissimus ad homines adeo, quod omnibus inimicis parceret, immo pro inimicis morti se exponeret, et totum sanguinem in redemptionem hominum effunderet. Ut ergo homo in hac nobilitate Christo sit conformis, debet remittere iniurias et pietatis opera in proximos exhibere, ut sic mereatur a Christo diligi propter similitudinem. Nam Chrisostomus dicit, quod nil ita nos Deo assimilat, quemadmodum pietas et precipue in iniuriarum remissione. Si quidem proprium Dei est misereri semper et parcere, debent pre ceteris nobiles et principes ac permaxime reges esse pii et clementes exemplo Christi. (G) Unde queritur: Utrum melius sit regere subditos pietate an severitate? Ad quod respondet Seneca *De clementia* dicens sic: „Remissius imperanti melius paretur, id est obeditur pietati. Nam contumax est humanus animus et in contrarium nitens, sequitur, quo facilius ducatur”,¹⁶ ideo „nullum ex omnibus magis clementia, quam regem vel principem decet”. Hec Seneca. Istud autem clarius ostenditur tripliciter:

(1.3.2.1) Primo ex auctoritate Scripture, *Proverb.* XX, (28): „Misericordia et veritas custodiunt regem, et roborabitur clementia thronus eius.” Hinc et *Eccli.* III, (35) „Noli esse sicut leo in domo tua evertens domesticos tuos, et opprimens subditos tibi.”

(1.3.2.2) Secundo ostenditur ex ratione, quia scribitur, I *Thimo.* III, (8): „Pietas ad omnia valet.” Et, XXII. q. II. „Si quelibet”, Gregorius dicit, quod „culpa purgatur pietate, et ipsa pietas meretur temporaliter et eternaliter remunerari”,¹⁷ ideo etc.

(1.3.2.3) Tercio patet exemplis, quia magni principes, ut reges tanquam nobiliores solent inungi in signum pietatis et clementie, et rex apum non habet stimulum pungendi, sicut alie apes, ad designandum, quod nobiles et quique rectores subditorum debent esse pii et misericordes. Scribit etiam lib. VI. *Animalium* Aristoteles, quod „nobilis complexionis signum est longa brachia habere signanter usque ad genua deficiente spacio duorum digitorum”. Idem etiam dicit V. *Politi.*, quod „habere longa brachia fortitudinem indicat”. Et hoc utique convenit ad significandum largitatem pietatis, et sic patet, quod si volumus esse vere nobiles et Christo conformes, debemus esse pii et clementes. Sed heu, moderni principes et nobiles ac barones et rectores sunt inmisericordes, munera et taxas a pauperibus extorquentes, munera diligentes et vindictam expetentes, ecclesiastica bona diripientes. Impletum est illud *Ezech.* XXII, (27) scilicet: „Principes in medio eius quasi lupi rapaces”, et XXVI, (11): „Statue tue nobiles in terram corruent”, id est nobiles, qui tanquam statue deberent pauperes sustentare et defensare, in terrenam cupiditatem declinant, ut spolient

¹⁵ Bernardus, *Sermones de diversis*, Sermo 42. De quinque negotiationibus et quinque regionibus. – PL 183, 662D–663A.

¹⁶ Seneca, *De clementia*, 1, 24.

¹⁷ Cf. *Decretum Gratiani*, C. 22, q. 2, c. 20

pauperes. Beatus rex Ladislaus non sic fecit, sed „tam piissimus extitit, ut mutato nomine ab omnibus pius rex vocaretur.”¹⁸ Nam pauperes alebat, et pro eis morti in bello se exponebat. Vide *Legendam G*.

(1.3.3) (H) Tercia virtus est veritas, nam Christus Dominus adeo dilexit veritatem, ut sibi ipsam appropriaret. *Ioh.* XIII, (6) dicit: „Ego sum via, veritas et vita.” Hanc ergo debemus habere, ut a Christo diligamur, tanquam conformi nobilitate decorati. Unde, *Ephe.* III, (25): „Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo.” Dicit unusquisque, quia veritatem debent omnes amare et servare, sed potissime debent nobiles servare, ut possint esse victoriosi, quoniam „ipsa veritas est, que vincit omnia” II *Esdre* III, (3 Esdr 3, 12): „Et ipsa statuit nomen laudabile in perpetuum, quod nobiles multum desiderant.” *Prover.* XII, (19) „Labium veritatis firmum erit in perpetuum, et (12, 13) propter peccata labiorum ruina proximat malo.” Sed pro dolor, moderni multi nobiles in sui perniciem nichil curant de veritate, multa promittunt et non implent, plura appendunt sigilla, sed nulla fiducia in eis, ut videamus impletum illud, *Ps.* (145, 2): „Nolite confidere in principibus.” Sed, o quam perniciosum, o quam confusibile clenodium mendacii in nobilibus, quia, *Proverb.* XVII, (7): „Non decet principem labium mendax”, et *Ps.* (5, 7): „Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.” Tales – inquit – „viri sanguinum,” id est peccatorum „non dimidiabunt dies suos” (*Ps* 54, 24). O quam honorificum et gloriosum clenodium veritatis in principe, quia dicente *Ps.* (83, 12): „Misericordiam et veritatem diligit Deus, gratiam et gloriam dabit”, scilicet talibus. Hoc claret in beato Ladislao rege, qui fuit „verax in sermone, constans in promissione”, ut in *Legenda* eius habetur. Et idcirco Deus ipsum gratificavit et glorificavit per conformia quodammodo miracula, scilicet „in sui corporis tumulatione, quod fieri commiserat in Waradiensi ecclesia, et cum barones vellent hoc aliter ordinare, miraculose corpus illud, quo ipse mandaverat, deferri viderunt in curru”. Patet in *Legenda H*. Item pro eodem attestatur miraculum sanationis oculorum, quia veritas oculo mentis intueri habet. Ipse quippe beatus rex precipuam potestatem in miraculosa virtute sanandi oculos legitur a Deo obtinuisse, ut aliqua de hoc narremus:

(I) Legitur quippe in *Legenda*, quod „quedam paupercula virgo amissum visum recuperavit iuxta sancti sepulchrum tanta animi limpiditate, ut non solum in corpore, verum etiam in spiritu visitata divinitus esse videretur.

Item quedam nobilis puella dum tanto dolore oculorum teneretur, ut visu omnino privata omnem spem medicine amisisset, ad ipsius sancti sepulchrum veniens, ibi cum lacrimose sibi subveniri postularet instanter, ceciderunt ecce in manus eius quidam globi carnei formam oculorum habentes, sed coagulato sanguine involuti. Que credens sibi oculos excidisse, vociferata est. Et populus accurrens viderunt omnes dictos globos oculorum in eius manu elisos, et novos sibi oculos sanos et optimos mirabiliter eorum loco datos a Deo, et admirantes Deum in sancto laudaverunt.”¹⁹

„Vidi et ego quendam fratrem Ordinis Minorum predicatorem, qui cum lippos antea habuisset, et crebro defluentes oculos, apud ipsius sancti Ladislai sepulchrum orando obtinuit fieri sanus.”

(1.3.4) Quarta virtus est iusticie equitas. Nam Christus iudex iustus multum diligit iusticiam in principibus et iudicibus, sicut testatur de eo *Ps.* (44, 8): „Dilexisti – inquit – iustitiam, et odisti iniquitatem” etc. Hinc, XXIII q. V. „Regum”, Hieronymus dicit: „Regum officium proprium est facere iudicium atque iusticiam, et liberare vi oppressos de manu calumniantium, et pupillis ac viduis auxilium prebere.”²⁰

(K) Beatus Ladislaus rex iustitiam summe observavit, et omnia predicta fecit non solum in vita, sed etiam post mortem. Nam legitur, quod „miles quidam argentam scutellam, quam

¹⁸ *Legenda s. Ladislai*, SRH II, 519, 5–6.

¹⁹ *Legenda s. Ladislai*, SRH II, 524, 13–26.

²⁰ *Decretum Gratiani*, C. 23, q. 5, c. 23.

prius suo patri sanctus rex, dum viveret, donaverat, urgente necessitate venalem exposuit cuidam comiti. Ardore autem cupiditatis comes illectus finxit hanc scutellam suam fuisse et furto a se sublatam. Cumque de hoc lites in iudicio movissent, Domino inspirante sic adiudicatum est, quod ipsa scutella poneretur super sepulchrum sancti regis Ladislai, et Deus comprobaret, quis eorum habere eam deberet, sicque factum est. Comes igitur nimis presumendo cum accepturus scutellam appropinquaret ad sepulchrum, statim cecidit quasi mortuus, nec de terra surgere potuit. Pauper autem miles, quod suum fuit, humiliter accedens accepit, et Deo gratias egit, ac sanctum Ladislaum omnes laudando in ipsius meritis Deum glorificaverunt pro liberatione a calumnia.²¹

Oremus ergo nos, carissimi, Deum, ut huius sancti interventu caveat a periculo, et det gratiam et gloriam. Amen.

²¹ *Legenda s. Ladislai*, SRH II, 524, 30–525, 8.